

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра економічної теорії та права

Остапенко О.Г., старший викладач

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни «Господарське право»

для студентів спеціальностей 6.050200 «Менеджмент організацій» та
6.050100 «Економіка підприємства», «Облік і аудит»,
«Міжнародна економіка»

***ПРАВО ВЛАСНОСТІ.
ПРАВОВИЙ РЕЖИМ МАЙНА
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ***

Харків – 2007

ЗМІСТ

1. Поняття власності та право власності в Україні.
2. Підстави виникнення та припинення права власності.
3. Сутність права повного господарського відання, права оперативного управління та оперативного використання.
4. Поняття майна у сфері господарювання та джерела формування майна суб'єктів господарювання.

1. ПОНЯТТЯ ВЛАСНОСТІ ТА ПРАВО ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ.

Власність як економічна категорія характеризується привласненням індивідуумом чи групою індивідів матеріальних благ, які створені власне природою або людською працею в процесі виробництва. Таким чином, власність є суспільними відносинами, які складаються між людьми з приводу привласнення матеріальних благ.

Право власності в об'єктивному смислі – це сукупність норм, які регулюють відносини по володінню, користуванню та розпорядженню власником своїм майном. В суб'єктивному смислі – це закріплена за власником юридично забезпечена можливість здійснювати ним будь-які дії, що не суперечать закону щодо майна на власний розсуд.

Право власності є абсолютним, оскільки в такому правовідношенні уповноваженій особі (власнику) протистоїть невизначена зобов'язаних осіб (невласників), кожна з яких зобов'язана утримуватися від порушення прав власника.

Зміст права власності складають:

- право володіння;
- право користування;
- право розпорядження.

Право володіння – це юридичне панування особи над річчю, а також фактичне та господарське посідання нею (чи фактична приналежність майна особі).

Володіння річчю може здійснюватись як власником, так і іншими особами на підставі договору з власником чи іншій правовій підставі. Володіння не власника речі визначається законним, якщо воно засновано на правовому титулі (договору чи іншій правовій підставі) та охороняється законом як і володіння власником.

Незаконне володіння може бути двох видів:

✓добросовісне (коли володілець не знає і не може знати про незаконність свого володіння);

✓недобросовісне (коли володілець знав чи повинен був знати про незаконність володіння).

Право користування – це гарантована законом та визнана за власником юридична можливість отримати (здобути) від речі її корисні господарські властивості в процесі особистого чи виробничого споживання, в т.ч. отримувати плоди та доходи.

Право розпорядження – це визнана і гарантована законом можливість власника визначати юридичну долю речі, тобто можливість припинити право власності на неї або тимчасово зупинити здійснення прав володіння та користування.

ЦК передбачає наступні види форм власності:

- приватна;
- комунальна;
- державна;
- колективна (за ГК).

Суб'єктами права приватної власності є фізичні та юридичні особи; об'єктами може бути будь-яке майно, крім його видів, які відповідно до закону не можуть знаходитись у власності таких осіб (ст. 325 ЦК).

В державній власності знаходиться майно, в т.ч. кошти, які належать державі України; від її імені та в її інтересах право власності здійснюють органи державної влади (ст. 326 ЦК).

У комунальній власності знаходиться майно, в т.ч. кошти, які належать територіальній громаді; управління ним здійснюють безпосередньо територіальна громада та створені нею органи місцевого самоврядування (ст. 327 ЦК).

Стаття 324 ЦК та стаття 13 Конституції закріплюють об'єкти права власності українського народу.

2. ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ.

Право власності виникає та припиняється на підставі юридичних фактів – способів (підстав) виникнення чи припинення права власності. Підстави виникнення права власності поділяються на:

–*первісні*, коли право власності виникає вперше чи незалежно від волі попереднього власника (створення, виробництво, специфікація – переробка, заволодіння – окупація, націоналізація, знахідка, клад і перехід у власність без господарського майна, в т.ч. доглядової худоби);

–*похідні*, коли право власності виникає за волею попереднього власника (договори про передачу права власності, спадкування, приватизація, конфіскація та реквізиція).

Підстави припинення права власності (ст. 346 ЦК):

- відчуження власником свого майна;
- відмовлення власника від права власності;
- знищення майна;
- викуп окремих об'єктів...
- звернення стягнення на майно по зобов'язаннях власника;
- реквізиція;
- конфіскація тощо.

3. СУТНІСТЬ ПРАВА ПОВНОГО ГОСПОДАРСЬКОГО ВІДАННЯ, ПРАВА ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ОПЕРАТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ.

Основу правового режиму майна суб'єктів господарювання, на якій базується їх господарська діяльність становлять право власності та інші речові права: право господарського відання, право оперативного управління та право оперативного використання майна (ч. 1 ст. 133 ГК).

Право господарського відання є речовим правом суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом) з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника у випадках передбачених законодавством (ч. 1 ст. 136 ГК).

Право оперативного управління – це речове право суб'єкта господарювання, який володіє, користується і розпоряджається майном закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом) для здійснення некомерційної господарської діяльності в межах, встановлених законодавством та власником (уповноваженим ним органом) (ч. 1 ст. 137 ГК).

Суб'єкт господарювання – відокремлений підрозділ (структурна одиниця) господарської організації – використовує надане ним майно для здійснення господарської діяльності на *праві оперативного використання майна* (обсяг майнових правомочностей визначає господарська організація).

4. ПОНЯТТЯ МАЙНА У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ МАЙНА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.

Майном визначається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або зараховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів.

Залежно від економічної форми, якої набуває майно в процесі здійснення господарської діяльності, майнові цінності належать до:

*основних фондів (будинки, споруди, споруди та устаткування, обладнання, інструмент, виробничий інвентар і приладдя, господарський інвентар та інше майно тривалого використання, що віднесена законодавством до основних фондів);

*оборотних засобів (сировина, паливо, матеріали, малоцінні предмети та предмети, що швидко зношуються, інше майно виробничого і невиробничого призначення, що віднесено законодавством до оборотних засобів);

*коштів (гроші в національній та іноземній валюті, призначені для здійснення товарних відносин цих суб'єктів з іншими суб'єктами та фінансових відносин відповідно до законодавства);

*товарів. Товарами у складі майна суб'єктів підприємництва визначаються вироблена продукція (товарні запаси), виконані роботи та послуги.

Джерелами формування майна суб'єктів господарювання є:

1. Грошові та матеріальні внески засновників.
2. Доходи від реалізації продукції (робіт, послуг).
3. Доходи від цінних паперів.
4. Капітальні вкладення і дотації з бюджетів.

5. Надходження від продажу (здачі в оренду майнових об'єктів (комплексів), що належать ним придбання майна іншим суб'єктам).
6. Кредити банків та інших кредиторів.
7. Безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій та громадян.
8. Інші джерела, не заборонені законом.

Питання до самоконтролю:

- 1. Визначте поняття власності як економічної категорії.*
- 2. Розкрийте поняття та зміст права власності.*
- 3. Перерахуйте і охарактеризуйте форми (види) власності в Україні.*
- 4. Проаналізуйте первинні підстави виникнення права власності.*
- 5. Охарактеризуйте похідні підстави виникнення права власності.*
- 6. Визначте підстави припинення права власності.*
- 7. Розкрийте зміст права господарського відання.*
- 8. Розкрийте поняття права оперативного управління.*
- 9. Визначте поняття майна у сфері господарювання та джерела їх формування.*